

Shvets, Anna

Język i kultura Polaków Dnieprodzierżyńska (Ukraina): zachowanie tożsamości narodowej

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 2, pp. 27-37

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135558>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Język i kultura Polaków Dnieprodzierżyńska (Ukraina): zachowanie tożsamości narodowej

Language and Culture of Poles from Dniprodzerzhinsk: Preservation of National Identity

Anna Shvets

(Lublin, Polska)

[články]

Abstrakt:

Artykuł dotyczy języka i kultury Polaków Dnieprodzierżyńska w obwodzie Dniepropietrowskim na Ukrainie. Na tle dziejów osadnictwa Polaków zostały przedstawione czynniki wpływające na poczucie tożsamości narodowej Polaków zamieszkujących w Dnieprodzierżyńsku oraz omówione następujące składniki tożsamości: kryterium więzi krwi, znajomość języka polskiego, kryterium wyznaniowe oraz uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym.

Słowa kluczowe:

język polski; świadomość narodowa; tożsamość narodowa

Abstract:

The abstract is dedicated to the theme of the language and culture of the Poles from Dniprodzerzhinsk, Dnipropetrovsk oblast, Ukraine. There are facts, represented in the abstract, that affect into national identity of Poles from Dniprodzerzhinsk and are connected with their history of settlement. The following components of identity are discussed: criterion of family relations, knowledge of Polish language, religious characteristic and participation in social and culture life.

Key words:

Polish language; national consciousness; national identity

Tożsamość to pojęcie wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe, wyraża ono bardzo złożone i długotrwałe procesy, które dokonują się w świadomości jednostek, a następnie uwidaczniają się w zachowaniach zbiorowości.

Tożsamość to kategoria społeczna rozumiana najogólniej jako okazywanie innym jednostkom i samemu sobie identyfikacji, czyli utożsamiania się z jakimiś elementami rzeczywistości społecznej, jak też umożliwienie innym takiego zidentyfikowania.¹

Badacze podkreślają dwa zasadniczo odmienne znaczenia słowa „tożsamość” (*identity*). Jak wskazuje sens pierwotny, etymologiczny tego wyrazu (*idem* znaczy „ten sam”) wskazuje na podobieństwo, na jakąś identyczność, czemu odpowiada angielskie określenie używane przez Eriksona: *sameness*, po polsku „tożsamość”). Sens drugi wyraża się w różnicy, w odrębności (ang. „*distinctiveness*”), jest akceptowalne zarówno w stosunku do tożsamości indywidualnej, jak i zbiorowej. Odpowiedź na pytanie o czyjąś tożsamość winna zatem uwzględniać obydwa aspekty, wskazując zarówno podobieństwa, jak i różnice określające jednostkę względem innych jednostek.²

Małgorzata Melchior zwróciła uwagę na istotną cechę tożsamości, jaką niewątpliwie jest poczucie zakorzenienia, czyli występująca w jednostce i w grupie świadomość posiadania swojego miejsca w świecie. Jej zdaniem, dla określenia własnej tożsamości niezbędne jest określenie przynależności przestrzennej, nierozzerwalnie związane z wiedzą o własnych „*korzeniach*”, o tym skąd się pochodzi w sensie społecznym, historycznym, kulturowym. Poczucie własnej tożsamości – konstatuje wspomniana autorka – kształtuje się nie tylko w odpowiedzi na pytanie jednostki o to, „*kim jest*”, ale również na pytanie „*skąd jest*”.³

W problematyce tożsamości Zbigniew Bokszański zwraca uwagę na przemiany relacji „*indywidualność*” – „*zbiorowość*”.⁴ Koncepcję tożsamości zbiorowej dzieli on na dwie grupy. Jedną z nich może być rodzaj podmiotów zbiorowych, przez co autor rozumie zbiorowe tożsamości realnie występujące w życiu społecznym (tożsamość narodu, grupy etnicznej). Innym kryterium wyróżnienia tożsamości zbiorowej może być pochodzenie i jej ideologia. Tutaj mowa jest o kulturze symbolicznej, wyrażającej autoafirmację zbiorowości lub podtrzymującej jej granice wobec innych.

Tożsamość narodowa wg Stefana Wojtkowiaka przejawia się jako silne poczucie odrębności. Kształtują ją czynniki narodotwórcze, do których zaliczają się symbole narodowe, a więc hymn, godło państwowe, barwy narodowe. Świadomość pochodzenia oraz historia narodu mają także wpływ na rozwój i całokształt tożsamości

1 OLECHNICKI, K., ZALECKI, P.: *Słownik socjologiczny*. Toruń 1997, s. 228.

2 JACOBSON-WIDDING, A.: *Introduction*. In: *Identity: Personal and Socio-Cultural. A Symposium*. Red. A. Jacobson-Widding, Uppsala Studies in Cultural Anthropology, 1983, nr. 5, s. 13; MELCHIOR, M.: *Spoleczna tożsamość jednostki*. Warszawa 1990, s. 25.

3 MELCHIOR, M.: *Spoleczna tożsamość jednostki*. Warszawa 1990, s. 27.

4 BOKSZAŃSKI, Z.: *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa 2006, s. 25.

narodowej tak samo jak świadomość narodowa, więzy krwi pomiędzy poszczególnymi pokoleniami. Jako czynnik kształtujący tożsamość narodową należy także wymienić stosunek do dziedzictwa kulturowego danego narodu. Tożsamość narodowa przejawia się często w sytuacjach wymagających wspólnego działania dla szeroko rozumianego dobra narodu. Poczucie tożsamości narodowej umożliwiła mobilizację sił w sytuacjach kryzysowych związanych na przykład z klęskami żywiołowymi lub w konieczności planowania powstań narodowych. Patriotyzm jest pozytywnym wyrazem tożsamości narodowej, natomiast negatywnie konotowany z tożsamością narodową jest szowinizm.⁵

Jan Błuszkowski, badając poczucie przynależności narodowej Polaków, wyróżnia następujące kryteria identyfikacji narodowej: 1) autoidentyfikacji narodowej, 2) więzi krwi, 3) więzi z terytorium narodowym, 4) więzi kulturowych, 5) więzi religijnych, 6) więzi obywatelskich.⁶

Według E. Malinowskiej istotnym składnikiem tożsamości narodowej jest świadomość wspólnych dziejów, wspólnej przeszłości, wspólnych przodków. Niezwykle ważnym elementem jest język, którego rola wzrasta zwłaszcza w tych momentach historycznych, gdy naród traci własne państwo.⁷

Helena Krasowska w składzie tożsamości polskiej Polaków na Ukrainie Południowo-wschodniej znajduje następujące elementy: a) więzi krwi, tzn. jestem Polakiem, ponieważ moi rodzice byli lub są Polakami, b) obecność dokumentów i adnotacji urzędowych, wynikających z więzi krwi, c) świadomość wyznaniowa, d) świadomość językowa.⁸

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie czynników, które wpływają na poczucie tożsamości narodowej Polaków zamieszkujących w Dnieprodzierżyńsku. Zostaną tu omówione składniki tożsamości: kryterium więzi krwi, znajomość języka polskiego, kryterium wyznaniowe oraz uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym. Pozwoli to dostrzec wyjątkowy charakter polskości charakteryzującej mieszkańców Dnieprodzierżyńska.

Historia społeczności polskiej Dnieprodzierżyńska wiąże się z budową przedsiębiorstwa w Kamiańskim (obecnie Dnieprodzierżyńsk), które od 1887 r. wchodziło w skład guberni katerynosławskiej.

Dla różnych grup etnicznych czy narodowych cechy, które wyznaczają ich samoidentyfikację będą różne w zależności od ich dziejów i sytuacji danej mniejszości

5 WOJTKOWIAK, S.: *Tendencje globalistyczne a sprawa zachowania polskiej integralności i tożsamości narodowej*. Res Humana, nr. 2-3/2005, s. 30-35.

6 BŁUSZKOWSKI, J.: *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa 2005, s. 125.

7 MALINOWSKA, E.: *Konstytucja jako akt stanowiący tożsamość państwa i narodu polskiego*. In: *Tożsamość i język w perspektywie slawistycznej*, red. nauk. S. Gajda, Opole 2008, s. 307.

8 KRASOWSKA, H.: *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*. Warszawa 2012, s. 252-253.

współcześnie. Mniejszość polska w Dnieprodzierżyńsku kształtowała się w pewnych specyficznych warunkach. Wpływ na to miała nie tylko sytuacja polityczna danej grupy i jej elit, ale również jej sytuacja ekonomiczna na tle ogólnej sytuacji gospodarczej i cywilizacyjnej kraju.

Znacząca w tym wątku była też struktura wyznaniowa ludności guberni katerynosławskiej, która po raz pierwszy została opisana w 1860 r. w księdze pamiątkowej, gdzie wykazano, że na tym terytorium rok wcześniej zamieszkiwało 7165 osób wyznania rzymskokatolickiego. Z liczby tej jedynie 8,55% mieszkało w miastach. Pozostała ludność tego wyznania reprezentowała środowiska wiejskie.

Miasta guberni katerynosławskiej dawały Polakom możliwość zdobycia pracy, np. w administracji czy służbie zdrowia. Niektórzy żołnierze pochodzenia polskiego, odbywający służbę wojskową w garnizonach rozlokowanych na jej terytorium, po zakończeniu służby w armii podejmowali decyzję pozostania w miejscu, w którym spędzili wiele lat. Najczęściej Polacy znajdowali zatrudnienie w rzemiośle lub zasilali rzesze robotników najemnych.⁹

Burzliwy rozwój kapitalizmu w Rosji, rozwój przemysłu spowodowały duże zapotrzebowanie na pracowników inżynieryjno-technicznych oraz wykwalifikowanych robotników, a tacy byli na ziemiach polskich. Część z nich w poszukiwaniu pracy i lepszego zarobku przenosiła się w różne zakątki Imperium Carskiego, w tym i na Ukrainę.

Szybki rozwój przemysłu na południu Ukrainy stworzył ku temu odpowiednie warunki. Do Kamiańskiego przybyli polscy hutnicy z Warszawy. Niektórzy z nich z czasem otwierali tu swoje zakłady.

W latach 80. XIX w. warszawski Zakład Metalurgiczny przeniesiony został w całości na Ukrainę, ponieważ w 1886 r. podwyższono cło na dostawę rudy żelaza, w związku z czym sytuacja hut w Królestwie Polskim stała się bardzo trudna. Ponadto wydobycie węgla i rudy żelaza było na Ukrainie tańsze o ponad 30%, co także obniżało koszt produkcji metalu. Z tego powodu polscy przemysłowcy w latach 80. częściej zaczęli spoglądać na Donbas i Katerynosławszczyznę. Także rozbudowa sieci kolejowej na Ukrainie w ciągu poprzednich dwóch dekad stworzyła odpowiednie warunki do rozwoju przemysłu w wymienionych regionach.¹⁰

Biorąc pod uwagę wszystkie te czynniki, podjęto decyzję o przeniesieniu na brzeg Dniepru, niedaleko od Katerynosławia warszawskie Zakłady Metalurgiczne. Wspólnie z belgijskimi przemysłowcami stworzono Południowo-Rosyjskie Dnieprowskie

9 MAJZIK, M., TARASIUK, D., KORZENIOWSKI, M., LATAWIEC, K.: *Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921*. Lublin 2014, s. 15–16.

10 PIETRZAK-PAWŁOWSKA, I.: *Królestwo Polskie w początkach imperializmu 1900–1905*. Warszawa 1955, s. 200.

Towarzystwo Metalurgiczne. Miejszem budowy zakładu wybrano wieś Kamiańskie (obecnie miasto Dnieprodzierżyńsk). Razem z urządzeniami (paralelnie także z Belgii) do Kamiańskiego przetransportowano część zespołu warszawskiej fabryki, w tym personel administracyjny, pracowników inżynieryjno-technicznych i robotników. Wówczas przyjechało 600 Polaków (w latach 90. pracował już ich 1 tys.), nie licząc członków rodzin, którzy przyjechali wraz z nimi. W tamtym czasie Polacy stanowili 80 % mieszkańców Kamiańskiego, ale w roku 1914 było ich już tylko 22 %.¹¹

Polscy specjaliści pracowali przede wszystkim przy produkcji stali i przy walcowaniu metalu. Właściwie cały personel administracyjno-techniczny, który pracował tu na początku składał się wyłącznie z Polaków, włącznie z dyrektorem, kierownikiem biura technicznego, kierownikiem pracy piecy hutniczych. W 1903 r. w zakładzie pracowało co najmniej 15 polskich inżynierów.¹²

Kolonie polskie w guberni katerynosławskiej pod względem liczebności stanowiły niewielkie grupy (setne części procenta) w miastach i powiatach. Na przestrzeni kilku dekad zauważalny był powolny wzrost poszczególnych grup. W 1859 r. katolicy stanowili 0,37 % ludności miast i 0,68 ludności powiatów, a w 1866 było ich już odpowiednio 0,43 % wśród ludności miejskiej i 0,77 % wśród ludności wiejskiej.

Kamiańskie jako jedno z miast w pobliżu Katerynosławia szybko się rozwijało i z czasem stało się centrum przemysłowym i kulturalnym południowej części Carskiej Rosji.

W 1913 roku miasto liczyło 40 407 mieszkańców, z czego 60 % to Rosjanie, 35 % – Polacy, 3 % – Żydzi, a pozostałe 2 % to Niemcy, Belgowie, Grecy, Turcy.¹³ Na obszarze guberni katerynosławskiej, patrząc na zauważalny przyrost ludności wyznania rzymskokatolickiego, można z całą pewnością stwierdzić, że analogiczny proces zachodził i w społecznościach narodowości polskiej. Namacalnymi dowodami na to była budowa dwóch kościołów rzymskokatolickich w Katerynosławiu i Kamiańskim. Do ich powstania w ostatnich trzech dekadach XIX wieku przyczyniła się właśnie ludność polska.¹⁴

W Kamiańskim został zbudowany kościół Św. Mikołaja, którego otwarcie nastąpiło we wrześniu 1897 roku i do dnia dzisiejszego odbywają się w nim nabożeństwa w języku polskim.¹⁵ Kościół rzymskokatolicki dla Polaków Dnieprodzierżyńska pełni funkcję „twierdzy polskości”, ośrodka podtrzymującego ich tożsamość narodową.

11 RÓZIEWICZ, J.: *Polsko-rosyjskie powiązania naukowe (1725–1918)*. Wrocław 1984, s. 247.

12 BIENIARZÓWNA, J.: *Polska kadra techniczna w Rosji na przełomie XIX i XX wieku*. In: *Studii z historii gospodarczej i demografii historycznej*, Kraków 1975, s. 280–282.

13 BULANOVA, N.: *Zemni syluety viry*. Dnipropetrov'sk 2000, s. 40–41.

14 MĄDZIK, M., TARASIUK, D., KORZENIOWSKI, M., LATAWIEC, K.: *Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921*. Lublin 2014, s. 15.

15 SŁONEVSKIJ, A.: *Žizn'. Smert'. Voskresen'je*. Dnepropetrovsk 2009, s. 25.

Analiza sytuacji społeczno-kulturalnej Polaków Dnieprodzierżyńska pozwala na wyróżnienie następujących kryteriów zachowania tożsamości narodowej:

- 1) *Pochodzenie z polskiej rodziny i archiwum rodzinne*
- 2) *Znajomość języka polskiego*
- 3) *Kryterium wyznaniowe jako składnik tożsamości narodowej*
- 4) *Uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym*

Wyżej wymienione kryteria i wskaźniki tożsamości Polaków Dnieprodzierżyńska zostały potwierdzone w wyniku przeprowadzonych przeze mnie wywiadów. Analiza wykazuje, że na pierwszym miejscu jest pochodzenie z polskiej rodziny.

Jak pisze Olga Pawluk: „Tożsamość narodowa zachowała się i była formowana w rodzinach wbrew różnym uwarunkowaniom środowiskowym, represjom, strachowi, a często nawet wbrew woli krewnych, pamiętających represje stalinowskie. Dlatego jest ona ważna, bo była odtwarzana z okruszków pamięci przez ludzi, którzy dziedzictwo swych przodków pragnęli zachować od zapomnienia. To zawsze, że są osoby, które wraz z powstaniem niepodległej Ukrainy zjednoczyły się: żeby głośno powiedzieć o sobie, że są Polakami, żeby mieć prawo do nauczania języka polskiego swych dzieci tych wszystkich, którzy chcą poznać język i kulturę polską; żeby móc obchodzić święta i śpiewać polskie pieśni”.¹⁶

Dla kilkunastu respondentów w ich poczuciu polskości ważną rolę odegrali rodzice, babcia, dziadek, lub dalsi krewni, co widzimy w następujących wypowiedziach:

Походзеу з пол'скей родžины. Мам пол'ске кожен'е. Можа прабабка і прадзідек пшыжєхалі з Гурнего Шч'лонска на Донбас прачовач. Прадзідек был інжен'ерем, ал'е такі л'осы же он'і згінел'і і позоztав'ілі по соб'е jednu curку Оксану, яка жуз росла в укран'ск'ей родžин'е і з tego času позоztало не дужо так'іх артыфактув, як'і были з можој родžино, ј бо так'і кучыфікс – фрагмент і дв'е кшонжк'і пол'ск'і жеšче тшыдžešці осмыго – тшыдžešці с'удмего року, ну і tyl'ко пам'ентам, же іх назв'іско Козакал. Бо Козакowski, Анжеј і Јадв'іга (SI).

Мам пол'ск'е похoджен'е зє сторны можеј мамы. Можа прабабча Анна Фіра была пол'кою. Прабабча Анна јест з дому Пікос. V'em, же она уродžила с'єу двуджестого с'удмего л'утего тшыс'онс джеv'енсет с'едемнастого року на vsі Тересув обок м'аста Кон'єцпул' (KD).

Јестем з дому Валецк'іх. Мој ојчєс М'іхал Вал'єцк'і уродžил шеу тшысонс джеv'енсет тшынастого року. Обвуд Одєск'іј. Јєго родžічї, моје дзідкoве Федор Валецк'іј, Жуžына Вал'єчка, муј дзідек был пол'акем. Ја мам пол'ск'е похoджен'е зє строны

16 PAWLUK, O.: *Odrodzenie i rozwój kultury polskiej na terenach Ukrainy Południowo-Wschodniej (na rzykladzie obwodu zaporoskiego)*. In: Polska inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy, red. M. Głowacka-Grajper, R. Wyszynski, Warszawa 2011, s. 160–161.

mogo ojca. Muj džadek był pol'ak'em, babča tež myšl'u mala pol'ske poχođen'e, χočaž mala pan'ensk'e nazv'isko ukrajinsk'e, al'e mala na im'e Južyna (ST).

Każda rodzina polskiego pochodzenia posiada pewne archiwum rodzinne, które jest potwierdzeniem ich przynależności do narodu polskiego:

- zdjęcia (zdjęcia, na których sfotografowano ich przodków, zdjęcia szkolne ich dzieci, z miejsca pracy, rodzinne zdjęcia). Niektóre zdjęcia posiadają podpisy, zawierające datę, kiedy było zrobione zdjęcie albo kiedy zdjęcie było dedykowane dla kogoś, np. dla siostry, brata, żony).
- dokumenty oficjalne (najczęściej są to zaświadczenia o aresztowaniu Polaków, odpisy aktów urodzenia, wyciągi z rejestrów stanu cywilnego, rejestracji narodzin dziecka);
- korespondencja osobista członków rodziny: są to telegramy z Polski, listy (listy z wojny), które pokazują historię rodziny i jej przynależność do narodu polskiego.

Archiwum rodzinne, które posiada każda rodzina polskiego pochodzenia to realne świadectwo więzi z Polską, które pomaga w zachowaniu pamięci rodzinnej, a także jest źródłem wiedzy o przeszłości rodziny dla następnych pokoleń.

Ja ošymalam l'ista i zrobilam metryku. L'ista i metryku. Na raže ja mam ž juž drugu. Potem pšesrok, dva ja ošymalam l'ista od ojca. Znal'ez ojt'ec mn'e i napisau l'ista, žeby japšy jexala. Ja n'e m'alam še ošemn'asty l'at. Vlasn'e n'e m'ohla pojexač, bo ja še s'e uč'ylam w šk'ole. A potem tak zakren'tilo žyče, že n'e χt'ala an'i pisač, dzwonič, χt'alam šeu uč'yc, tšeba bylo ošymat' osvidčen'e. Nu pšešlo il'e l'at, ale z ojcem tyl'ko l'isty. Nu n'e v'em, co navet rozmav'ač. Tak prendko šedčas, že ošemd'ešont p'onty rok ja ošymalam telegramu, že ojca juž n'ema. Ojt'ec zmarv (ŽW).

Drugim kryterium zachowania tożsamości narodowej jest znajomość języka polskiego. Język jest szczególnie istotną częścią kultury narodowej. Jak pisze Jerzy Nikitorowicz [11, s. 111], język zabezpiecza byt etniczny poprzez przekazywanie dziedzictwa kulturowego kolejnym pokoleniom, poprzez bycie narzędziem komunikacji wewnątrzgrupowej oraz istotnym czynnikiem zachowania tożsamości. W kulturach homogenicznych język bywa bezspornym wskaźnikiem przynależności, co podkreślane jest w ankietach respondentów:

Pam'atam co v džečinstve moja mama była mojim p'eršym naučyčelem jenzyka pol'sk'ego. P'erše uč'yla šeu. Nauč'yla šeu spevač gimn pol'ski narodowy «Iše Polska n'e zgin'ela». Takož pam'atam n'ektury slova: k'elišek, karafka, čtery, pol'ak, iše n'ektyru vže tak n'e pam'atam χoča vže znam Gimn cały mohu

sp'ewač i χčalabym i moji džeči dobže rozmov'al'a na pol'skij movi, žeby znaly, gdje m'eška'l'i našy pšudki, kul'tyry tego kraju gdje one m'eška'l'i i bardzo dobže znal'i jenzyk swojeji prarodžiny (ST).

Kryterium wyznaniowe jako składnik tożsamości narodowej odgrywa istotną, ale nie najważniejszą rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej Polaków Dnieprodzierżyńska.

Uzyskanie niepodległości przez Ukrainę otworzyło możliwość jawnego deklarowania swojego pochodzenia, dlatego też starsze pokolenie zaczęło wyjaśniać dzieciom i wnukom kim byli Polacy, skąd się wzięli w tym mieście i że jest to naród z którego się wywodzą. Właśnie dzięki temu młode osoby utożsamiają się dziś z polskością. Jak zaznacza H. Krasowska, podobna sytuacja zaistniała z innych miastach Ukrainy Wschodniej, w obwodzie donieckim i zaposkim. Ta postawa młodego pokolenia przejawia się między innymi w przynależności do organizacji polonijnych, gdzie młodzi ludzie mają możliwość poznawania kultury, literatury, języka. Zainteresowania takich osób są bardzo różne, są dość aktywni mimo słabej znajomości polskiego.¹⁷

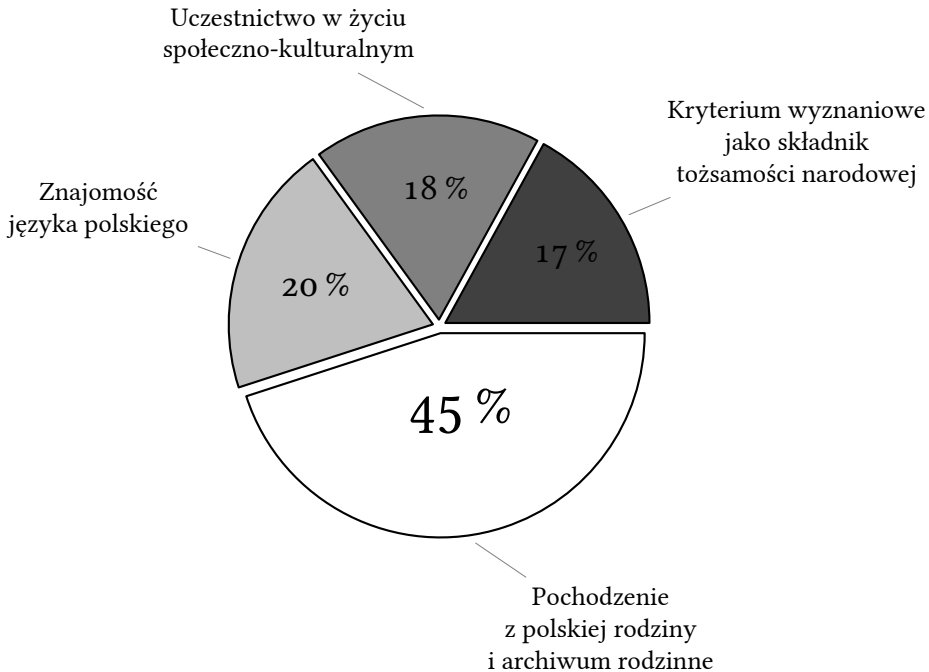
Dla większości Polaków Dnieprodzierżyńska uczęszczanie do kościoła rzymsko-katolickiego jest równoznaczne z identyfikacją z polskością. Należy podkreślić, że język polski jest postrzegany jako język Kościoła, bo „przecież po polsku odmawia się pacierz, różaniec, po polsku śpiewa się pieśni religijne”. Dzieci uczą się pacierza po polsku, bo po polsku modli się starsze pokolenie. I tak czynią zarówno ci, którzy dobrze znają język polski, jak i ci, którzy znają go słabo lub w ogóle go nie znają. Warto zaznaczyć, że przynależność do kościoła katolickiego i praktykowanie wiary w większości wypadków dotyczy przedstawicieli starszego pokolenia, w mniejszym stopniu pokolenia średniego i młodszego.

Pužn'ej moji rodžicy m'eška'l'i w Dnieprodzeržyn'sku, k'edyšč to bylo Kam'en-skoje, ale zavše my z mamoj xodžili do koščolu sventego Mikolaja i jakoš zavše muvili o Pol'sce, byli polski kščonžki, al'e takiej kul'tury polskej jenzyka n'e bylo (SI).

A k'edy juž adkryli juž kost'ol stal pracovač to ja pošlam do kostola, al'e tam rosyjski jenzyk. Nu był Pan Martyn, kšonž, ja zvruciłam do n'ego, žeby χoč kšonžečku jakus' dal. Ĵa mušeų učyč pad'eży. On dal. Porozmav'al ze mnoų. Bardzo dobry člow'ek kšonž M'artyn i ja χodilam do kost'ola, al'e n'e słyšalam ja nigd'e pol'skogo, nigd'e. A p'otem nas juž stalo organizacija. N'e v'em jak to po p'ol'sku. Spul'nota p'ol'ska (ŻW).

17 KRASOWSKA, H.: *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*. Warszawa 2012, s. 300–301.

Rys. 1: Wyznaczniki tożsamości polskiej mieszkańców Dnieprodzierżyńska

Na podstawie powyższych faktów można wnioskować, że część Polaków w Dnieprodzierżyńsku identyfikuje się z polskością, ponieważ są oni katolikami obrządku łacińskiego.

Uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym Polonii Dnieprodzierżyńska odgrywa ważną rolę w utrzymaniu poczucia tożsamości polskiej.

Ścisły związek zagadnienia tożsamości kulturowej z problematyką dziedzictwa kulturowego podkreśla socjolog Wojciech Świątkiewicz, stwierdzając, że „Tożsamość kulturową można najogólniej ujmować jako zachowanie ciągłości wartości podstawowych, ich hierarchii, a także podstawowych źródeł i treści systemów legitymizujących całość kształt rzeczywistości społecznego świata”. Jak słusznie zauważa, tożsamość kulturowa społeczeństwa jest rezultatem utrzymania wspólnego dziedzictwa kulturowego, w którego skład – oprócz zespołu trwałych, ogólnie uznanych wartości, symboli, znaczeń, wzorów zachowań – wchodzi także nowe osiągnięcia i nowe wartości.¹⁸

18 ŚWIĄTKIEWICZ, W.: *Tożsamość kulturowa mieszkańców starych dzielnic miast Górnego Śląska*. Wrocław 1991, s. 14.

Związek Polaków wypełnia swoje cele podtrzymując wśród Polaków ducha patriotyzmu i poczucie silnych związków z Polską, poprzez uczestnictwo w obchodach rocznic historycznych, świąt narodowych, propagowanie polskich tradycji świątecznych, a także pogłębianie i rozwój związków z Polską poprzez rozpowszechnianie wśród społeczności polskiej wiedzy na temat historii i dorobku kulturalnego Polski, jak również poprzez zachęcanie Polaków do udziału w życiu społeczno – kulturalnym wspólnoty.

Z przeanalizowanych 26 ankiet i nagrań video (4 osoby młodszego pokolenia (do 25 lat), 12 osób średniego pokolenia (25–55 lat) oraz 10 osób starszego pokolenia (55 lat i więcej)), wynika, że wyznacznikiem tożsamości polskiej dla 45 % respondentów w Dnieprodzierżyńsku jest pochodzenie z polskiej rodziny, dla 20 % znajomość języka polskiego, dla 17 % jest to przynależność do kościoła rzymskokatolickiego, a 18 % badanych czuje się Polakami, ponieważ uczestniczą w życiu społeczno-kulturalnym (zob rys. 1).

Wszystkie informacje, liczby i opinie zaprezentowane powyżej pozwalają określić tożsamość kulturową Polaków mieszkających w Dnieprodzierżyńsku. Bardzo wyraźnie odznaczają się w niej wpływy ojczyzny ideologicznej (kryterium wyznaniowe jako składnik tożsamości narodowej, przywiązanie do języka polskiego, tradycji).

Wyżej wymienione przejawy aktywności Polaków Dnieprodzierżyńska świadczą o zachowaniu polskości w kolejnych pokoleniach oraz o szacunku i wartości jaką stanowi dla nich historia, język oraz kultura polska.

Respondenci:

KD – urodziła się 2001 r. Mieszka w Dnieprodzierżyńsku. Wykształcenie: uczy się w szkole. Język rodzinny: ukraiński, rosyjski. Języka polskiego nauczyła się od mamy.

ZO – urodziła się 1974 r. Mieszka w Dnieprodzierżyńsku. Wykształcenie: wyższe. Język rodzinny: ukraiński, rosyjski. Języka polskiego nauczyła się w związku Palaków.

ST – urodziła się 1948 r. Mieszka w Dnieprodzierżyńsku. Wykształcenie: wyższe. Język rodzinny: ukraiński. Języka polskiego nauczyła się od innych członków związku Polaków.

SI – urodziła się 1954 r. Mieszka w Dnieprodzierżyńsku. Wykształcenie: wyższe. Język rodzinny: ukraiński, rosyjski. Języka polskiego nauczyła się od babci.

ŻW – urodziła się 1942 r. w Polsce. Mieszka w Dnieprodzierżyńsku. Wykształcenie: średnie. Język rodzinny: polski. Naukę języka polskiego rozpoczęła w Polsce od swojej matki i kontynuowała ją także po osiedleniu się na terytorium Związku Radzieckiego.

Bibliografia:

- BIENIARZÓWNA, J.: *Polska kadra techniczna w Rosji na przełomie XIX i XX wieku*. In: Studii z historii gospodarczej i demografii historycznej, Kraków 1975.
- BŁUSZKOWSKI, J.: *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa 2005.
- BOKSZAŃSKI, Z.: *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa 2006.
- BULANOVA, N.: *Zemni syluety viry*. Dnìpropetrovs'k 2000.
- JACOBSON-WIDDING, A.: *Introduction*. In: Identity: Personal and Socio-Cultural. A Symposium. Red. A. Jacobson-Widding, Uppsala Studies in Cultural Anthropology, 1983, nr. 5.
- KRASOWSKA, H.: *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*. Warszawa 2012.
- ŁUKAWSKI, Z.: *Ludność polska w Rosji 1863–1914*. Wrocław 1978.
- MALINOWSKA, E.: *Konstytucja jako akt stanowiący tożsamość państwa i narodu polskiego*. In: Tożsamość i język w perspektywie slawistycznej. Red. nauk. S. Gajda, Opole 2008.
- MELCHIOR, M.: *Spoleczna tożsamość jednostki*. Warszawa 1990.
- MĄDZIK, M., TARASIUK, D., KORZENIOWSKI, M., LATAWIEC, K.: *Polacy na wschodniej Ukrainie w latach 1832–1921*. Lublin 2014.
- NIKITOROWICZ, J.: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*. Białystok 1995.
- OLECHNICKI, K., ZALECKI P.: *Słownik socjologiczny*. Toruń 1997.
- PAWLUK, O.: *Odrodzenie i rozwój kultury polskiej na terenach Ukrainy Południowo-Wschodniej (na rzykładzie obwodu zaporoskiego)*. In: Polska inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy. Red. M. Głowacka-Grajper, R. Wyszynski, Warszawa 2011.
- PITRZAK-PAWŁOWSKA, I.: *Królestwo Polskie w początkach imperializmu 1900–1905*. Warszawa 1955.
- RÓZIEWICZ, J.: *Polsko-rosyjskie powiązania naukowe (1725–1918)*. Wrocław 1984.
- SŁONEVSKIJ, A.: *Žizn'. Smert'. Voskresen'je*. Dnepropetrovsk 2009
- ŚWIĄTKIEWICZ, W.: *Tożsamość kulturowa mieszkańców starych dzielnic miast Górnego Śląska*. Wrocław 1991.
- WOJTKOWIAK, S.: *Tendencje globalistyczne a sprawa zachowania polskiej integralności i tożsamości narodowej*. Res Humana nr. 2–3/2005.

Об авторе

Anna Shvets, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Faculty of Humanitarian Sciences, Slavic Philology Institute, Department of Ukrainian Philology
Lublin, Poland, anna088@rambler.ru

